

Belgjurtir – yrki

Belgjurtir er fjölbreytt ætt plantna sem ýmist eru ræktaðar fyrir fræin eða blaðmassann.

Þær sem ræktaðar eru vegna blaðmassans hafa þó ólíka byggingu sem hefur áhrif á nýtingu þeirra og hversu vel þær henta til beitar eða sláttar auk þess sem rötarkerfi þeirra er ýmist kröftug stólparót, eins og á rauðsmára, eða grynna og veikara rötarkerfi, eins og á hvítmára sem auk þess er með jarðlæga skriðula stöngla (smærrur).

Belgjurtir eru mikið ræktaðar erlendis enda geta þær, í samlífi við bakteríur, bundið köfnunarefni (N2) úr andrúmslofti sem er mjög mikilvægt ferli, ekki síst í landbúnaði. Þær eru prótein- og steindaríkari en grös og hafa jarðvegsbætandi áhrif umfram grös. Belgjurtir gera heldur meiri kröfur til ræktunarskilyrða en grös og hafa t.d. hærra kjörsýrustig og láta síður bjóða sér lélega jarðvinnslu. Nauðsynlegt er að smita frá með niturbindandi bakteríum fyrir sáningu og nú síðustu ár er farið að bjóða til sölu frá sem er forsmitað, fyrir þá sem það vilja. Einnig er í boði að kaupa fyrir fram tilbúnar blöndur, t.d. smára og grasa.

Áhugi á belgjurtaræktun hér á landi hefur í gegnum tíðina sveiflast með áburðarverði en því til viðbótar má nú greina aukinn áhuga sem tengja má við loftslagsmál. Byggt á gögnum úr forritinu Jörð, með fyrirvara um nákvæmni skráninga þar, sést á mynd 1 að notkun á rauðsmára er orðin meiri en hvítmára og einnig sést að aðeins

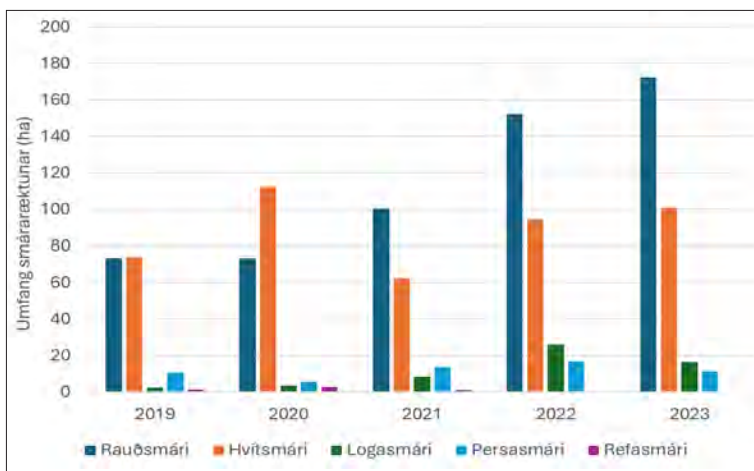
Elena Westerhoff.

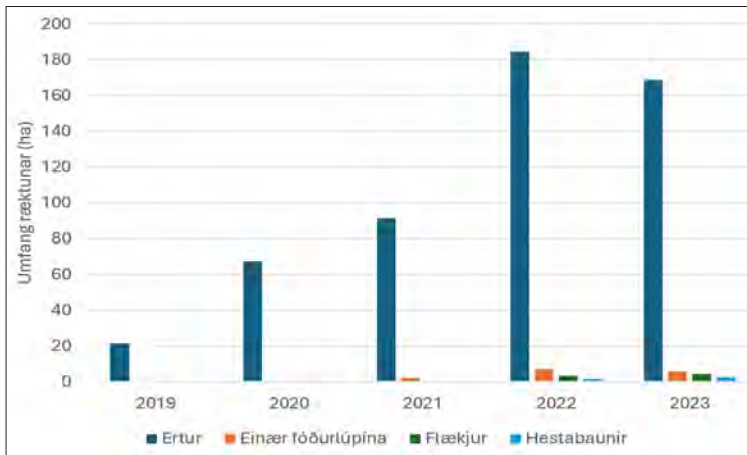
Þórey Gylfadóttir.

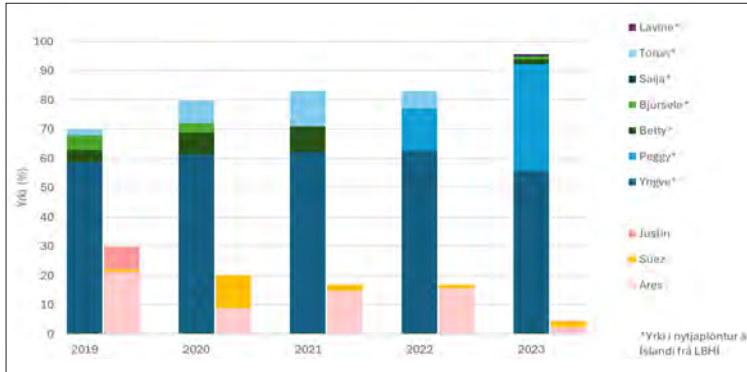
er verið að sá öðrum tegundum svo sem refasmára (alfaalfa/lucerne) og einæru tegundunum, loga- og persasmára. Rannsóknir og reynsla sýnir að refasmári lifir almennt illa hér á landi en þetta er sú fjölæra fódurbelgjurt sem mest er ræktað í heiminum. Einærar belgjurtir hafa ekki verið mikið notaðar hér á landi en þó má sjá að margföldun er á notkun á einærri lúpínu, flækjum og hestabaunum er hins vegar óveruleg en ertur geta gefið mikla og góða uppskeru sem heilsæði t.d. með byggi eða höfrum. Almenn er hægt að segja að þessar tegundir séu á mörkum þess að lifa vel hér á landi en mikilvægt er

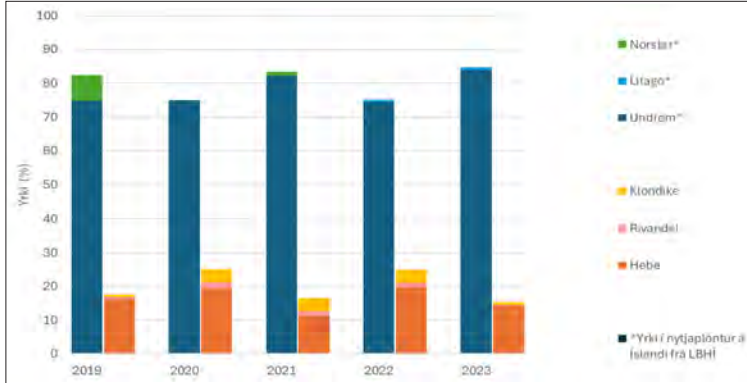
Mynd 1. Fjöldi hektara (ha) sem smára var sáð í síðustu fimm árin samkvæmt skráningum í Jörð. Logasmári og persasmári eru einærar tegundir.

Mynd 2. Notkun á einærum belgjurtum síðustu 5 árin í fjölda hektara (ha) samkvæmt skráningum í Jörð.

Mynd 3. Notkun á yrkjum af rauðsmára á árunum 2019–2023 samkvæmt skráningum í Jörð, sem hlutfall (%) af heildarnotkun á rauðsmára sérhvert ár. Yrki sem eru stjórnumerkt (*) eru með umsögn í ritinu Nytjaplöntur á Íslandi.

Mynd 4. Notkun á yrkjum af hvítmára á árunum 2019–2023 samkvæmt skráningum í Jörð, sem hlutfall (%) af heildarnotkun á hvítmára sérhvert ár. Yrki sem eru stjórnumerkt (*) eru með umsögn í ritinu Nytjaplöntur á Íslandi.

að huga að yrkjaprófunum og nota þau yrki sem hafa reynst betur en önnur byggt á þeim tilraunum sem hafa verið gerðar. Vert er að skoða upplýsingar í ritinu Nytjaplöntur á Íslandi sem Landbúnaðarháskóli Íslands hefur gefið út til skamms tíma auk þess sem hægt er að finna samantekt á sáðvöru og umsögnum um yrki á heimasíðu RML, undir „Ráðgjöf“ og velja þar „Sáðvara“ undir „Jarðrækt“.

Rauð- og hvítmári

Þær belgjurtir sem mest eru notaðar hér á landi eru rauð- og hvítmári enda eru þær góðar fódurbelgjurtir og hægt er að spara notkun á N áburði með ræktun þeirra. Nauðsynlegt er að sá þeim í blöndu með grasi hér á landi vegna lifunar en ólíkar grastegundir geta haft mismunandi áhrif þegar kemur að samkeppni við smáran. Samsetning blandna grasa og smára skiptir máli, bæði tegundir en ekki síður hlutföll hverrar tegundar og hér þarf að horfa til þess hvernig á að nýta land og uppskeru. Á myndum 3 og 4 sjást hlutföll yrkja af annars vegar rauðsmára (mynd 3) og hins vegar hvítmára (mynd 4) sem notuð voru í sáningum á árunum 2019–2023.

Sem betur fer hefur notkun á yrkjum af rauðsmára sem ekki eru á Nytjaplöntulistanum farið fækkandi en því miður er ekki hægt að segja það sama varðandi hvítmáran. Hvítmára-yrkið Hebe hefur verið prófað í yrkjatilraunum en hefur ekki náð því að komast á lista yfir yrki sem mælt er með. Vonandi mun hlutfall yrkja sem ekki eru á Nytjaplöntulistanum minnka í framtíðinni eins og hefur gerst hjá rauðsmáranum.

Hverju ertu að sá? Hverju sæddirðu með?

Aldrei verður það sagt of oft að mjög mikilvægt er að nota yrki sem hafa reynst vel hér á landi. Afskaplega sorglegt er að heyrja af því þegar ræktun mistekst, með allri þeirri fyrirhöfn og kostnaði sem endurræktun fylgir, vegna þess að sáð var yrki/yrkjum sem eru alls ekki aðlöguð að okkar aðstæðum. Ef yrki er aðlagð aðstæðum í Mið-Evrópu eru afskaplega litlar líkur á því að það lifi hér á landi og nýtt sem fódurjurt.

Að gera tilraunir með eitthvað nýtt á smáum skala er allt í lagi vilji menn það, en nauðsynlegt er að öllum sé ljóst ef tvítynt er um árangur, umfram það sem gengur og gerist í ræktun hér á landi. Þrátt fyrir loftslagsbreytingar þá erum við enn þá á eyju á norðurhvara og verðum að taka mið af því. Vetrarþol er eiginleiki sem ekki er hægt að horfa fram hjá þegar yrki eru valin og sveiflupl skiptir líka máli en hægt er að leiða líkum að því að með auknum sveiflum í veðurfarinu, hvort sem er hita eða úrkomu, að þá séu þessir þættir ekki síður mikilvægir. Mikilvægt er að bændur viti hverju þeir eru að sá og að það sé í samræmi við væntingar út frá áætlaðri notkun. Ef eitthvað er óljóst er hægt að leita sér upplýsinga og/eða óháðrar ráðgjafar. Bændur eiga ekki að setta sig við neitt annað en úrvals frá sem ljóst er að lifi og geti skilað góðri uppskeru.

Hvað má fræið kosta?

Plöntur sem aðlagðar eru norðlægum aðstæðum eru t.d. með smærri blöð en þær sem lifa sunnar á hnetinum og eins er yfirleitt erfðara og dýrara að framleiða frá plöntum og yrkjum sem henta hér á landi samanborið við Mið-Evrópu.

Það er því eðlilegt að frá sem hefur þá eiginleika sem það þarf til að lifa hér og dafna sé dýrara þar sem dýrara er að framleiða það. Hvað kostar jarðvinnslan, kölkunin, hreinsun á skurðum, sáningin og áburðurinn? Og hvað kostar fræið?

Það að spara í kaupum á fræi getur seint borgað sig. Fræin sem fara í jörðina eru ekki síður mikilvæg en fræin sem legið er yfir vali á þegar kemur að sæðingum gripa.

Höfundar eru ráðunautar í jarðrækt.

GERUM ÞETTA SAMAN

HONDA
Sölutengiliður
Gunnar Olason

HONDA
GARÐVERKFERI
FAST Í BYKO
FAGVERSLUN
SELHELLU 1

honda@byko.is | 821-4034

Eigandi	Býli	Fjöldi áa	Fjöldi áa	Kg eftir allar	Nytjahlutfall
1 Eiríkur Jónsson	Gýlgarhóskot, Biskupstungum	285	69	43,7	87,7%
2 Bergþóra og Sigurbjörn	Kiðafeli, Kjós	148	39	39,4	87,4%
3 Gunnar, Gréta, Jóhannes og Stella	Efri-Fitjar, Fitjárdal	805	201	39,2	87,0%
4 Inga Ragnheiður Magnúsdóttir	Svínafell 3 (Bóli), Öræfum	227	31	38,1	89,2%
5 Þórunn og Birgitta	Möðruvöllum 2, Hörgárdal	129	15	37,6	89,2%
6 Björn og Badía	Melum 1, Árneshepp	295	62	37,4	88,6%
7 Þórunn Jónsson	Árbæ, Reykhólasveit	96	11	37,4	90,7%
8 Ágúst Ingi Ketilsson	Brúnaströðum, Flóa	104	26	36,5	85,3%
9 Elín Heiða Valsdóttir	Úthlið, Skaffártungu	328	75	36,5	86,9%
10 Jón og Hrefna	Hóli, Sæmundarhlíð	202	53	36,5	91,4%
11 Bóvar Sigvaldi og Ólöf	Mýrar 2, Hnútafirði	544	123	36,0	88,0%
12 Kjartan Sveinsson	Bræðratungu, Biskupstungum	242	37	35,9	91,3%
13 Magnús Jósefsson	Steinnesi, Þingi	623	145	35,8	85,3%
14 Eysteinn og Aldis	Laufhóli, Viðvíkusveit	132	35	35,8	93,4%
15 Víðar og Sigríður	Kaldbak, Rangárvöllum	147	33	35,4	90,3%
16 Ása Berglind Bóvarsdóttir	Mýrar, Hnútafirði	282	67	35,4	88,2%
17 Magnús Örn og Ingibjörg Jónína	Bergsstöðum, Vatnsnesi	398	92	35,1	89,1%
18 Atli Þór og Guðrún	Koti, Svafhárdal	96	13	34,9	90,5%
19 Karl Steingrímsson	Kálfafeili, Fjötshverfi	102	9	34,7	91,5%
20 Byggðabóli ehf	Kálfafeili 1, Suðursveit	210	54	34,6	88,0%

Tafla 3. Efstu bú landsins samkvæmt afurðum eftir allar ær (veturgamlar og fullorðnar). Bú með 100 eða fleiri vetrarfóðraðar kindur.

Töflu vantaði

Í síðasta tölublaði Bændablaðsins birtist grein Eyjólf Ingva Bjarnasonar og Árna Bragasonar, ráðunauta í sauðfjárrækt hjá Ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins, um niðurstöður sauðfjárskýrsluhalds árið 2023.

Því miður féll út ein tafla sem birta átti með greininni. Hún er hér að ofan. Í vefútgáfu greinarinnar á vefnum bbl.is má finna greinina alla með töflunni. Beðist er velvirðingar á mistökunum. /ghp